TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

YENİ TÜRKİYE: TÜRKİYE CUMHURİYETİ

2

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI
1983

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ-II

Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti

KİTAP EDİTÖR KURULU

Neşe Özden ♦ Mehmet Temel ♦ Yasemin Doğaner ♦ Zehra Aslan
Mustafa Sıtkı Bilgin ♦ Ömer Osman Umar ♦ Abdullah İlgazi
Halil Bal ♦ Mehmet Hacisalihoğlu ♦ Ali Satan ♦ Nurten Çetin
Hatice Güzel Mumyakmaz

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

Ankara ♦ 2025

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI 548

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II
Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti

Editörler
Neşe Özden ♦ Mehmet Temel ♦ Yasemin Doğaner ♦ Zehra Aslan
Mustafa Sıtkı Bilgin ♦ Ömer Osman Umar ♦ Abdullah İlgazi ♦ Halil Bal
Mehmet Hacisalihoğlu ♦ Ali Satan ♦ Nurten Çetin ♦ Hatice Güzel Mumyakmaz

İnceleyiciler
Ali Satan ♦ Mehmet Temel

Proje Yayın Koordinatörü
Selcan Koçaslan ♦ Aynur Yavuz Akengin

1. Baskı: Ankara 2025
Takım ISBN 978-975-17-6285-6
ISBN 978-975-17-6287-0

Çevrim İçi ISBN
Takım ISBN 978-975-17-5694-7
ISBN 978-975-17-5696-1

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Selen Kuyucu

Baskı-Cilt
İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul Tel: 0212 454 30 00
Sertifika No: 45589

Atatürk Araştırma Merkezi
Genel Ağ: atam.gov.tr
E-Mağaza Genel Ağ: emagaza-atam.ayk.gov.tr

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Atatürk Araştırma Merkezine aittir.

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRLER VE BÖLÜM YAZARLARI XXIII

KISALTMALAR XXVI

TAKDİM 1

ÖN SÖZ 3

I. KISIM

ATATÜRK DÖNEMİ (1923-1938)

1. CUMHURİYETİN KURUCUSU ATATÜRK 9

1.1. Ailesi ve Öğrenim Yılları 9

1.2. Askerî Görevleri 11

1.3. Millî Mücadele Dönemi'ndeki Faaliyetleri 16

1.4. Devlet Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk 23

2. ATATÜRK DÖNEMİ'NDE DEVLETLER 28

2.1. Avrupa Devletlerinde Rejim ve Sistemler (1923-1938, Seçili Ülke Örnekleri) 28

2.1.1. Liberal Yönetim Örnekleri (Fransa, Çekoslovakya, Polonya) 35

2.1.2. Yol Ayrımı: Macaristan ve Avusturya 45

2.1.3. Parlamentarizmden Örnekler (İngiltere, Belçika, İtalya) 51

2.1.4. İberik Yarımadası Ülkeleri (İspanya, Portekiz) 64

2.1.5. Almanya ve Nazizm 73

2.1.6. Baltık ve Nordik/İskandinav Ülkeleri 77
2.1.7. Farklı İki Model: İsviçre, Sovyet Rusya 81
2.1.8. Doğu Avrupa ve Balkanlar 85
2.2. Kapitalizmin Ekonomisi: Büyük Devletler 104
2.2.1. İlk On Yıl: 1920'ler 105
2.2.2. İkinci On Yıl: 1930'lar 109
3. CUMHURİYETİN İLANI VE İÇ SİYASİ GELİŞMELER 117
3.1. Cumhuriyetin İlanından Önce 117
3.1.1. Birinci Mecliste Muhalefet ve Meclisin Yenilenmesi (1920-1923) 117
3.1.1.1. Birinci Meclis İçinde Muhalefet 117
3.1.1.2. Seçim Kararı ve Meclisin Yenilenmesi 124
3.1.2. Müdafaa-i Hukuktan Halk Fırkasına (1918-1923) 127
3.1.2.1. Birinci Müdafaa-i Hukuk Dönemi (30 Ekim 1918-23 Nisan 1920) 127
3.1.2.2. İkinci Müdafaa-i Hukuk Dönemi (23 Nisan 1920-11 Eylül 1923) 133
3.1.3. Cumhuriyet Rejimine Geçiş: Ankara'nın Başkent Olması (13 Ekim 1923) 134
3.2. Cumhuriyetin İlanı ve 1920'li Yıllar (1923-1929) 137
3.2.1. Cumhuriyetin İlan Edilmesi (29 Ekim 1923) 137
3.2.2. Türk Siyasi Hayatında 150'likler 143
3.2.3. Hilafetin Kaldırılması ve 3 Mart 1924 Tarihli Diğer Kanunlar . 148
3.2.3.1. Evkaf Umum Müdürlüğünün Kurulması 158
3.2.3.1.1. Şeriye ve Evkaf Vekaleti 161

3.2.3.1.2. Evkaf Umum Müdürlüğünün Kurulması ve Sonrasındaki Gelişmeler....163

3.2.3.2. Diyanet İşleri Başkanlığının Kurulması....170

3.2.3.2.1. Atatürk Dönemi'nde Diyanet İşleri Başkanlığı Hakkındaki Yasal Düzenlemeler....178

3.2.3.2.2. Diyanet İşleri Başkanlığı Hakkındaki Diğer Kanunlar.... 184

3.2.4. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Nisan 1924) 186

3.2.5. Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Çok Partili Siyasal Yaşam Denemesi: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası....191

3.2.6. Şeyh Sait İsyanı ve Takrir-i Sükun Dönemi 195

3.2.6.1. Şeyh Sait İsyanı 195

3.2.6.2. Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de Suikast Girişimi 200

3.2.6.3. Takrir-i Sükun Dönemi'ndeki Diğer Gelişmeler (1925-1929) 202

3.3. Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos-17 Kasım 1930)..... 204

3.3.1. Fırkanın Kuruluşu Öncesinde Ülkede Genel Durum 204

3.3.2. Fırkanın Kuruluşu.... 205

3.3.3. Fırkanın Faaliyetleri ve Kapatılması.... 209

3.4. Menemen Olayı (1930)....217

3.4.1. Menemen Olayının Gelişimi....217

3.4.2. Örfi İdarenin İlanı ve İnkılabı Koruma Kanunu'nun İlanı..... 223

3.4.3. Suçluların Divan-ı Harpte Yargılanmaları.... 225

3.5. Halk Fırkasının Kuruluşu ve Tek Parti Yönetiminin Oluşumu..... 230

3.6. Türk Ocakları (25 Mart 1912-10 Nisan 1931) 239

3.6.1. Türk Ocaklarının Kuruluşu.... 239

3.6.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Ocaklarının Faaliyetleri 241
3.6.3. Türk Ocaklarının Kapatılması 246
3.7. Kadro Hareketi 251
3.7.1. Kadro Dergisinin Kuruluşu ve Amacı 251
3.7.2. Fikir ve Önerileri 253
3.7.3. Kadro Dergisinin Kapatılması 258
4. DÖNEMİN İKTİSADİ GELİŞMELERİ 261
4.1. Öncü Girişim: Türkiye İktisat Kongresi (Şubat-Mart 1923) ve Dokuz Umde (Nisan 1923) 261
4.1.1. Kongre Öncesi Gelişmeler 261
4.1.2. Kongrenin Toplanması ve Alınan Kararlar 263
4.1.3. Kongre Kararlarının Etkileri 270
4.1.4. Dokuz Umde 273
4.2. Atatürk Dönemi İktisat Politikaları 276
4.2.1. Cumhuriyet ve Finansal Darboğaz 277
4.2.2. Denk Bütçe, Hazinenin Birliği ve Mali Reformlar 280
4.2.3. Sanayi Toplumu Özlemi 286
4.2.4. 1930'lu Yıllarda Dünya Buhranı ve Finansal Yapı 288
4.2.5. Geçiş Evresi ve Mali Yapı 290
4.3. Sanayi, Bankacılık ve Tarımda Gelişmeler 293
4.3.1. Teşvik-i Sanayi Kanunu 293
4.3.2. Bankaların Kurulması 297
4.3.3. Topraklandırma Kanunu ve Zirai Krediler 304
4.4. Devletçilik ve Planlı Sanayileşme 309
4.4.1. Devletçilik Düşüncesi 309

4.4.2. 1929 Büyük Buhran Sonrası Devletçiliğe Geçiş Süreci: Yeni Yaklaşımlar 310

4.4.3. Atatürk ve İktisadi Devletçilik Politikaları 312

4.4.4. Devletçilik Uygulamaları ve Planlı Sanayileşmeye Geçiş 322

5. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 328

5.1. Millî Mücadele Dönemi ve Lozan 328

5.2. Tadil-i Kavanin Komisyonları (1923) 334

5.3. Adliye Vekaleti 337

5.4. Tadil-i Kavanin Komisyonları (1924) 340

5.5. İsviçre Medeni Kanunu'nun Benimsenmesi 343

5.6. Kabotaj Kanunu 350

5.6.1. Yeni Ülkü: Millî İktisat ve Millî Denizcilik 350

5.6.2. Kabotajdan Önce 354

5.6.3. Kabotaj Yasası 361

5.7. Mülki İdari Teşkilatındaki Değişiklik ve Düzenlemeler 365

5.7.1. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu: Mülki İdarede Geçiş Dönemi .. 373

5.7.2. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve Mülki İdare 375

6. EĞİTİM VE KÜLTÜRDE YAPILAN İNKILAPLAR 378

6.1. Eğitim 378

6.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu 378

6.1.2. Yabancı Okullar 383

6.1.3. Harf İnkılabı 385

6.1.4. Millet Mektepleri 398

6.1.5. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu 403

6.1.6. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu 409

6.1.7. Üniversite Reformu....416
6.1.8. Köy Öğretmeni Yetiştirme....418
6.2. Arşivcilik ve Tasnif Faaliyetleri....421
6.3. Arkeoloji ve Müzecilik Politikaları....430
6.4. Ulus Devlet, Ulus ve Ulusçuluk....443
6.4.1. Teoride Ulus ve Ulusçuluk....443
6.4.2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Türk Milliyetçiliği Düşüncesinin Doğuşu....446
6.4.3. Cumhuriyetin Kuruluşunda Ulus Devlet ve Türk Milleti....447
6.5. Halkçılık....451
6.6. Halkevleri....457
6.7. Atatürk Dönemi'nde Basın....467
6.8. Atatürk Döneminde Güzel Sanatlar....474
6.8.1. Sahne Sanatları ve Sinema....477
6.8.2. Müzik....481
6.8.3. Diğer Sanat Dalları (Resim, Heykel, Mimari, Seramik)....485
7. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR....489
7.1. Kılık Kıyafette Değişim ve Şapka Kanunu....489
7.2. Tekke-Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)....501
7.3. Takvim, Saat, Rakam ve Ölçülerde Değişim....507
7.4. Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)....511
7.4.1. Lakap ve Unvanların Kaldırılması (26 Kasım 1934)....514
7.4.2. Soyadı Nizamnamesi (24 Aralık 1934)....515
7.5. Kadın Haklarının Gelişimi....517

7.5.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Türk Toplumunda Kadın Hakları 517

7.5.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Kadın Hakları 519

7.6. Türk Parlamenterizminde Kadın Temsiliyeti (1935-1960)..... 527

7.6.1. Cumhuriyet Halk Fırkası Dönemi'nde Kadın Milletvekilleri..... 529

7.6.2. Demokrat Parti Döneminde Kadın Milletvekilleri..... 536

7.7. Türkiye'nin Nüfus Politikaları (1923-1938)..... 542

7.8. Halk Sağlığı Alanında Yapılan Çalışmalar..... 553

7.8.1. Sıhhat ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaletinin Kuruluşu 553

7.8.2. Sağlık Politikaları ve Bütçeden Ayrılan Pay 555

7.8.3. Sağlıkla İlgili Kanun, Personel ve Hizmetler 560

7.8.4. Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele 565

7.8.5. Hıfzısıhha Enstitüsü'nün Kuruluşu ve Aşılama Hizmetleri..... 576

8. TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASI 578

8.1. İnkılap ve İnkılapçılık..... 578

8.2. Türk Devrimine Yön Veren İlke: Laiklik..... 585

8.2.1. Laiklik 586

8.2.2. İslam'da/Türkiye'de Din ve Devlet İlişkisi 590

8.2.3. Laikliğin Kabulü ve Uygulamaları..... 592

8.3. Atatürk'ün Barışçıl Politikası: "Yurtta Sulh Cihanda Sulh"..... 600

9. TÜRK DIŞ POLİTİKASI 610

9.1. Yeni Cumhuriyetin Dış Politikasının Temelleri: Amaç, Strateji ve Araçlar 610

9.1.1. Kurtuluş Savaşı Sırasında Dış Politikanın Oluşumu (1919-1923) 611

9.1.1.1. Varolma Amacının Kurgulanması Peşinde 611

9.1.1.2. Kurtuluş Savaşı'nda Dış Politika Amaçları: Misak-ı Millî 614

9.1.1.3. Kurtuluş Savaşı'nda İzlenen Stratejiler ve Kullanılan Araçlar 616

9.1.2. Kurtuluş Savaşı Sonrasında Dış Politikanın Bu Temeller Üzerinde Olgunlaşması (1923-1938) 623

9.1.2.1. İlke ve Amaçlar..... 623

9.1.2.1.1. Gerçekçi Bir Güvenlik Arayışı 624

9.1.2.1.2. Mevcut Durumu Koruma Anlayışı..... 626

9.1.2.1.3. Genel Anlamda Bir "Batıcılık" Politikası 627

9.1.2.2. Strateji ve Araçlar..... 628

9.1.2.3. Uygulama 630

9.1.2.3.1. Genel Tercihler..... 630

9.1.2.3.2. Komşular ile İlişkilere Kuşbakışı.....631

9.2. Atatürk Döneminde Yabancı Diplomatlar 633

9.2.1. Atatürk ve Diplomasi 633

9.2.2. Atatürk ve Türk Diplomatları 638

9.2.3. Atatürk ve Yabancı Diplomatlar 642

9.2.3.1. Fransız Büyükelçisi Albert Sarraut..... 642

9.2.3.2. Fransız Büyükelçisi Comte Charles de Chambrun..... 644

9.2.3.3. Amerikan Büyükelçisi Joseph Grew 646

9.2.3.4. Amerikan Büyükelçi Charles H. Sherrill..... 648

9.3. Musul Meselesi ve 1926 Ankara Antlaşması..... 649

9.3.1. Lozan Konferansı'nda Musul Meselesi 649

9.3.2. Haliç (İstanbul) Konferansı'nda Musul Meselesi..... 657

9.3.3. Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)'da Musul Meselesi..... 660

9.3.4. Ankara Görüşmeleri ve Musul Meselesinin Çözüme Kavuşturulması 664

9.4. Mübadele, Etabli ve Batı Trakya Meselesi..... 669

9.4.1. Kurtuluş Savaşı'nın Sonunda Göç ve Göçmenler..... 669

9.4.2. Lozan'da Mübadele 671

9.4.3. Mübadele Sözleşmesi ve Mübadele Vekâleti 674

9.4.4. Etabli Sorunu..... 682

9.4.5. Batı Trakya Sorunu 684

9.5. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi..... 685

9.6. Balkan Antantı 699

9.7. Orta Doğu'da Bölgesel Barış ve Güvenlik İçin Model Arayışı: Sadabad Paktı 704

9.8. Montrö Boğazlar Konferansı ve Sözleşmesi (1936)..... 712

9.9. Ege ve Akdeniz'deki Gelişmeler..... 721

9.9.1. Rodos ve Oniki Ada'da Deprem ve Türkiye 726

9.9.2. İtalya-Habeşistan Savaşı ve Akdeniz'de Muhtemel Savaş Tehlikesi..... 727

9.9.3. Montrö Boğazlar Sözleşmesi Süreci 729

9.9.4. Yunanistan'ın Ulusal Kara Suları Sınırını 3 Milden 6 Mile Genişletmesi 730

9.10. Sancak (Hatay) Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Hatay'ın Anavatana İltihakı..... 733

9.10.1. Lozan Antlaşması ve Sonrasında Hatay..... 736

9.10.2. Hatay'ın Bağımsızlığını Kazanması ve Anavatana İltihakı 743

10. ATATÜRK'ÜN HASTALIĞI, VEFATI VE CENAZE TÖRENİ .. 747

10.1. Atatürk'ün Hastalığı ve Vefatı 747

10.2. Cenaze Töreni 749

10.3. Anıtkabir'in İnşası 752

11. ATATÜRK'ÜN YAZDIĞI ESERLER..... 769

11.1. Askerlik Mesleğine Dair Yazdıkları..... 770

11.2. Nutuk..... 777

11.3. Vatandaş İçin Medeni Bilgiler..... 783

11.4. Geometri..... 786

11.5. Günlükler, Hatıralar ve Raporlar 788

II. KISIM

II. DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE (1939-1945)

1. II. DÜNYA SAVAŞI 796

1.1. Avrupa'da Savaşın Başlaması..... 801

1.2. Savaşın Dünya Savaşı'na Dönüşmesi 810

2. İÇ POLİTİKADAKİ GELİŞMELER 819

2.1. Savaşa Hazırlık Süreci 819

2.1.1. Millî Savunma Ekonomisi..... 820

2.1.2. Türkiye'nin Kurucu Önderlerinin İkinci Dünya Savaşı Öngörüsü 822

2.1.3. Almanya'da Hitler'in İktidara Gelişi..... 823

2.1.4. Savaş Başlarken Türkiye..... 826

2.2. Siyasi Süreç: Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi 831

2.3. İkinci Dünya Savaşı Yılları Türkiye'sinde İç Politika (İçişleri Politikaları) 841

2.3.1. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Dönemi İç Gelişmeler ve Siyaset (1939-1945) 841
2.4. Turancılık Davası 853
2.4.1. "En Büyük Tehlike" Broşürü 855
2.4.2. Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası 857
2.4.3. Turancılık Davası 860
2.4.3.1. Gözaltı ve Tutuklamalar 860
2.4.3.2. Dava Süreci 862
2.5. Savaş Yıllarında Basın 865
2.5.1. Basın İktidar İlişkileri ve Basın Alanında Yapılan Düzenlemeler 866
2.5.2. Gazeteler ve Gazeteciler 870
2.5.3. Gazetelerin Genel Durumu 875
2.5.4. Haber Kaynakları 879
3. SAVAŞ DÖNEMİ EKONOMİK SORUNLAR VE ALINAN TEDBİRLER 881
4. SANAT, KÜLTÜR VE EĞİTİM 897
4.1. Sanat 899
4.2. Eğitim ve Kültür 901
4.2.1. Hasan Ali Yücel ve Hümanizm Hareketi 903
4.2.2. Köy Enstitüleri 905
5. SAVAŞIN BAŞLAMASI VE TÜRKİYE 913
5.1. Balkanlarda İtalyan ve Alman Faaliyetleri ve Türkiye 918
5.1.1. İtalya'nın Arnavutluk ve Yunanistan'a Saldırması Üzerine Türkiye'nin Tutumu 918

5.1.2. Almanların Balkanlarda Yayılması ve Türkiye'nin Tutumu 919

5.2. Almanya'nın Sovyetlere Saldırması ve Türkiye'nin Tutumu 925

5.3. Krom Sorunu..... 927

5.4. Amerika'nın Savaşa Girmesi ve Türkiye Üzerinde Baskının Artması 928

5.5. Müttefiklerin Türkiye'yi Savaşa Sokmaya Yönelik Diplomatik Görüşmeleri 929

5.6. Türk-Amerikan ve İngiliz İlişkilerinin Kopma Noktasına Gelmesi 937

5.7. Türkiye'nin Almanya'ya Krom Satışını Durdurması ve Diplomatik İlişkilerini Kesmesi..... 938

5.8. Yalta Konferansı ve Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya Savaş İlanı 939

5.9. Türkiye'nin San Francisco Toplantısına Katılması..... 941

5.10. Potsdam Konferansı ve İkinci Dünya Savaşı'nın Sona Ermesi 944

III. KISIM

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE:ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DP İKTİDARI (1945-1960)

1. SOĞUK SAVAŞIN KÖKENLERİ, BAŞLANGICI VE ERKEN DÖNEMİ..... 947

1.1. II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler-SSCB İş birliği: Avrupa'nın Bölünmesine Giden Yol..... 947

1.2. Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'yı Nüfuz Bölgesine Dönüştürmesi..... 949

1.3. Soğuk Savaş Şekilleniyor: ABD'nin SSCB Karşıtlığına Yönelmesi 951

1.4. Berlin Ablukası ve Hava Köprüsü (24 Haziran 1948-11 Mayıs 1949)..... 955

1.5. Federal Almanya'nın Kuruluşu..... 956

1.6. Batı Savunmasının Düzenlenmesi: NATO'nun Kuruluşu ve Federal Almanya'nın Üyeliği..... 957

1.7. Çin'de Komünist Zaferi ve Kore Savaşı 958

1.8. Propaganda Savaşı 960

1.9. Başlangıçtan Olağanlaşmaya 961

2. TÜRKİYE- SOVYETLER BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ (1938-1960) 963

2.1. TBMM ile Sovyetler Birliği İlişkileri..... 963

2.2. Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması..... 965

2.3. Montreux Sözleşmesi Esnasında Sovyetlerin Tavrı 967

2.4. İkinci Dünya Savaşı-Türkiye'nin Denge Politikası 968

2.5. Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nın Sonu..... 980

2.6. Menderes Dönemi Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri..... 985

3. İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1938-1950)..... 990

3.1. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk-Amerikan İlişkileri (1939-1945)..... 990

3.1.1. Türk-Amerikan Askerî ve Ekonomik İlişkileri..... 990

3.1.2. Türkiye'yi Savaşa Sokma Çabalarında Amerikan Politikası 993

3.1.3. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Boğazları ve ABD..... 995

3.2. Soğuk Savaş Başlangıcında Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1947) 999

3.2.1. Sarper-Molotov Görüşmesi ve Türkiye'nin Destek Arayışları... 999

3.2.2. Potsdam Konferansı ve Sonrasında Türk Boğazları: Ankara'nın Tepkisi ve ABD'nin Yaklaşımı 1002

3.2.3. Truman Doktrini'nin İlanına Giden Süreçte Türk-Amerikan İlişkileri: Soğuk Savaş'ın İlk Belirtileri, Missouri Zırhlısı'nın İstanbul'a Gelişi ve Türkiye'ye Amerikan Yardımları 1005

3.3. Truman Doktrini'nin İlanı Sonrasında Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1950) 1010

3.3.1. Truman Doktrini ve Türkiye'ye Yardım Antlaşması 1010

3.3.2. Marshall Planı ve Türkiye 1016

3.3.3. İnönü Dönemi'nde Türkiye'nin NATO'ya Üyelik Arayışları 1020

4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1950-1960) 1026

4.1. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi 1026

4.2. Türkiye'nin NATO'ya Üyelik Süreci 1027

4.3. Askerî İlişkiler 1030

4.4. Ekonomik İlişkiler 1034

4.5. Türkiye'nin Bağdat Paktı Üyeliği 1039

4.6. Jüpiter Füzelerinin İzmir'e Yerleştirilmesi 1042

4.7. 27 Mayıs 1960 Darbesinde ABD'nin Rolü 1046

5. TÜRKİYE'NİN ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİ 1048

5.1. Dış Gelişmeler ve Etkileri 1048

5.1.1. İki Savaş Arası Dönem 1048

5.1.2. Türkiye'nin 1945'e Kadar Almanya veya Batılı Devletler Yanında Savaşa Katılmaması 1049

5.1.3. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den Savaş Sonundaki Talepleri ... 1051

5.1.4. San Francisco Konferansı ve Türkiye'nin Yönü 1052

5.2. İç Gelişmeler ve Etkileri 1053

5.2.1. Türkiye'nin Savaşa Girmemesi Fakat Savaştan Etkilenmesi 1053

5.2.2. 1942 Seçim Yasası, Yapılan Milletvekili Genel ve Ara Seçimleri, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs Konuşması 1054

5.2.3. Topraksız Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Dörtlü Takrir .. 1055

5.2.4. Demokrat Partinin Kuruluşu 1056

5.2.5. 1946 Seçim Kanunu ve Millî Kalkınma Partisi 1057

5.2.6. 1946 Seçimleri 1058

6. DEVALÜASYON: İKTİSADİ YANSIMALARIYLA 7 EYLÜL KARARLARI 1060

6.1. İktisadi Gelişmeler: 7 Eylül 1946 Kararları 1060

6.2. 7 Eylül Kararları: Gerekçeleri ve Alınan Tedbirler 1062

7. IMF VE DÜNYA BANKASI İLE İLİŞKİLER 1068

7.1. IMF ve Dünya Bankası'nın Kuruluş Süreçleri, Yapıları ve Görevleri 1068

7.2. Türkiye -IMF İlişkileri..... 1077

7.3. Türkiye-Dünya Bankası İlişkileri 1082

7.4. Dünya Bankası ve IMF'ye Yönelik Eleştiriler 1084

8. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE SOSYOEKONOMİK POLİTİKALAR..... 1088

8.1. Tarım, Ticaret, Sanayi ve İmar Faaliyetleri 1088

8.1.1. Tarım Politikası 1088

8.1.1.1. Tarım Teşkilatı ile Tarımsal Eğitim ve Araştırma Faaliyetleri 1088

8.1.1.2. Tarımsal Kredi, Üretim ve Pazarlamaya Yönelik Çalışmalar 1092
8.1.2. Ticaret 1097
8.1.3. Sanayi 1102
8.1.4. İmar Faaliyetleri 1109
8.2. Dış Borçlar 1116
9. 4 AĞUSTOS (1958) KARARLARI 1123
9.1. 4 Ağustos Kararlarını Hazırlayan Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler 1123
9.2. 4 Ağustos Kararları ve Etkileri 1127
10. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE GÖÇLER 1132
10.1. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler 1134
10.2. Yugoslavya'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler 1137
10.3. Diğer Ülkelerden Türkiye'ye Yapılan Göçler 1142
11. İÇ POLİTİKADAKİ GELİŞMELER 1145
11.1. Demokrat Partinin İktidara Gelişi 1146
11.2. Dönemin Siyasi Gelişmeleri 1150
11.2.1. Milletvekili Genel Seçimleri ve Sonuçları 1153
11.2.2. Siyasi Çekişmelerin Mülki İdare Taksimatına Yansıması 1158
11.3. İktidar-Muhalefet İlişkileri 1161
11.3.1. Millî Muhalefet ve Vatan Cephesi Girişimleri 1167
11.3.2. Öncesi ve Sonrasında Yaşanan Olaylar ile Tahkikat Komisyonu ve Salahiyet Kanunu 1170
11.4. Devlet-Toplum İlişkileri 1181

12. DIŞ POLİTİKA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERDEKİ GELİŞMELER 1186

12.1. Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu ve Türkiye'nin Üye Olması 1186

12.1.1. BM'nin Kuruluşuna Giden Yol 1186

12.1.1.1. Uluslararası Örgüt Fikri ve BM'nin Öncüleri 1186

12.1.1.2. Atlantik Bildirisi 1187

12.1.1.3. Birleşmiş Milletler Bildirisi 1188

12.1.1.4. Moskova ve Tahran Konferansları 1188

12.1.1.5. Dumbarton Oaks Konferansı 1189

12.2. Türkiye'nin BM'ye Kurucu Üye Olarak Katılması 1193

13. TÜRKİYE'NİN KORE SAVAŞI'NA KATILMASI VE ULUSLARARASI ETKİLERİ 1198

13.1. Kore Savaşı'na Giden Süreç (1945-1950) 1199

13.2. Kore Savaşı Dönemi'nde Türk Dış Politikası (1950-1953) 1201

13.3. Türk Askerinin Kore Savaşı'na Katılması ve Uluslararası Etkileri 1203

14. TÜRKİYE'NİN SAVAŞ SONRASI DİPLOMASİ MÜCADELESİ: GÜVENLİK ARAYIŞLARI VE NATO'YA GİRİŞİ (1950-1952) 1209

14.1. Türkiye'nin NATO Üyeliğine Yönelik Kampanyası (1950-1951) .. 1210

14.2. Türkiye'nin Orta Doğu Savunma Planlarına Katılması ve NATO'ya Üye Olması (1951-1952) 1217

15. TÜRKİYE'NİN KIBRIS SİYASETİ VE 6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARI 1231

15.1. Londra Konferansı ve Fırtınadan Önceki Sessizlik Devresi 1236

15.2. İstanbul'da Olayların Başlaması 1241

15.3. Olayların Yatışması ve Normalleşme Çalışmaları 1245

15.4. Hasar ve Zararın Tespiti ve Komisyon Kurulması 1250

15.5. Yargılamaların Başlaması ve 6/7 Eylül Olayları.....1252

16. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI BALKANLARDA İŞBİRLİĞİ MODELİ: BALKAN PAKTI VE TÜRKİYE..... 1257

16.1. Paktın Kurulmasının Nedenleri ve İş birliğine Giden Süreç..... 1258

16.2. Balkan Paktı'nın İmzalanması ve İçeriği..... 1263

16.3. Paktın Sonuçları Bakımından Değerlendirilmesi..... 1265

17. BAĞDAT PAKTI 1268

17.1. Orta Doğu Komutanlığı..... 1268

17.2. Orta Doğu Savunma Örgütü..... 1270

17.3. J. Foster Dulles'in Orta Doğu Ziyareti..... 1272

17.4. Kuzey Seddi Projesi 1275

17.5. Türkiye-Pakistan Antlaşması 1276

17.6. Bağdat Paktı'nın Kuruluşu..... 1278

17.6.1. Türkiye-Irak Antlaşması..... 1279

17.6.2. Pakta Katılımlar 1283

17.6.3. Bağdat Paktı Konseyi Toplantıları 1285

17.6.4. Bağdat Paktı'na Karşı Arap Ülkelerinin Tepkileri..... 1289

17.6.5. Bağdat Paktı'na Batılı Devletlerin Bakış Açısı 1293

17.6.6. Irak'taki 1958 Darbesi ve Paktın Sona Ermesi 1295

18. SÜVEYŞ KRİZİ..... 1298

19. 1957 TÜRKİYE-SURİYE KRİZİ 1311

19.1. Türkiye-Suriye Krizinin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi 1311

19.2. Krizin Birleşmiş Milletlerde Görüşülmesi 1321

19.3. Krizin Sona Ermesi.....1322

20. MERKEZÎ ANTLAŞMA TEŞKİLATI (CENTO)..... 1326

20.1. Kuruluşu.....1326

20.2. Merkezî Antlaşma Teşkilatının Yapısı ve Faaliyetleri.....1328

20.2.1. Teşkilatın Yapısı.....1328

20.2.2. Faaliyetleri.....1331

20.3. Kalkınma İçin Bölgesel İş birliği Teşkilatı (RCD) ve Teşkilatın Yapısı.....1334

20.4. Merkezî Antlaşma Teşkilatı (CENTO)'nın Dağılması.....1337

21. EĞİTİM (1946-1960)..... 1341

21.1. Eğitim.....1341

21.1.1. İnönü Dönemi'nin İkinci Safhası.....1341

21.1.2. Demokrat Parti Dönemi.....1345

21.1.2.1. Demokrat Parti'nin Din Eğitimi Politikası ve Uygulaması...1345

21.1.2.2. İlköğretim Politikası.....1347

21.1.2.3. Amerikalı Uzmanların Şekillendirdiği Eğitim.....1347

21.1.2.4. Yükseköğretim.....1350

21.1.2.4.1. Yüksek Öğretmen Okulları.....1352

22. SANAT (1946-1960)..... 1355

22.1. Sahne Sanatları (Tiyatro- Opera- Bale).....1355

22.2. Diğer Sanat Dalları.....1361

23. BASIN (1945-1960)..... 1364

23.1. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Basın.....1365

23.2. Demokrat Parti Dönemi'nde Basına Yönelik Düzenlemeler.....1367

23.3. Haber ve Gazetecilik Alanındaki Gelişmeler.....1374

SONUÇ..... 1380

KAYNAKÇA 1386

EKLER (HARİTALAR) 1567

CİLT EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Neşe Özden ♦ Prof. Dr. Yasemin Doğaner
Prof. Dr. Abdullah İlgazi ♦ Prof. Dr. Ömer Osman Umar
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyakmaz

CİLT YAZARLARI

Prof. Dr. Abdullah İlgazi
Prof. Dr. Ali Engin Oba
Prof. Dr. Ayten Sezer Arığ
Prof. Dr. Behçet Yeşilbursa
Prof. Dr. Bilsay Kuruç
Prof. Dr. Bünyamin Ayhan
Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı
Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu
Prof. Dr. Hakan Uzun
Prof. Dr. İlhan Tekeli
Prof. Dr. İlter Turan
Prof. Dr. Kemal Arı
Prof. Dr. M. Ulvi Keser
Prof. Dr. Mehmet Karayaman
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol
Prof. Dr. Mustafa Ergün
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı Bilgin
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Neşe Özden
Prof. Dr. Ömer Osman Umar
Prof. Dr. Ömer Turan
Prof. Dr. Ramazan Erdağ
Prof. Dr. Serap Tabak
Prof. Dr. Serdar Sarısır
Prof. Dr. Tahir Kodal
Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan
Prof. Dr. Uğur Ünal
Prof. Dr. Yalçın Sarıkaya
Prof. Dr. Yasemin Doğaner
Prof. Dr. Yüksel Özgen
Prof. Dr. Zafer Toprak
Prof. Dr. Zehra Aslan
Prof. Dr. Zeki Çevik
Doç. Dr. Ayşe Yanardağ
Doç. Dr. Efe Sıvış
Doç. Dr. Fahri Seker
Doç. Dr. Ferdi Çelikay
Doç. Dr. Hasan Cicioğlu
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyakmaz
Doç. Dr. Muhittin Demiray
Doç. Dr. Nadir Yurtoğlu
Doç. Dr. Nasrullah Uzman
Doç. Dr. Nuri Karakaş
Doç. Dr. Olcay Özkaya
Doç. Dr. Sema Yılmaz Genç
Doç. Dr. Semra Boğa
Doç. Dr. Tolga Bozkurt
Doç. Dr. Turgay Murat
Doç. Dr. Volkan Payaslı
Doç. Dr. Yunus Pustu

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Öztekin
Dr. Öğr. Üyesi Nezihe Selcen Korkmazcan
Dr. Nazif Öztürk
Dr. Öğr. Üyesi Naim Sönmez
Dr. Öğr. Üyesi Tunç Boran

3.7. Kadro Hareketi

3.7.1. Kadro Dergisinin Kuruluşu ve Amacı

Kadro dergisi, 1932-1935 yılları arasında üç yıl boyunca otuz altı sayı halinde, Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hüsrev Tökin, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan oluşan bir grup aydın tarafından yayımlanmıştır. Türkiye'de devletçilik tartışmalarının yoğun yaşandığı, 1932-1935 döneminde, dergide ideoloji ve gelişme stratejileri üzerine çok sayıda yazı kaleme alınmıştır.[1080]

Derginin çıkışından bir yıl önce 15 Ocak 1931'de Şevket Süreyya Türk Ocakları Genel Merkezinde "İnkılap ve Kadro" başlıklı bir konferans vermişti. Konferansta Türk İnkılabının bitmediği, daha ileriye gitmesi gerektiği ve bunun için öncü ve seçkin bir kadroya ihtiyaç olduğunu söylemişti. Bu konferans ileride yayımlanacak olan *İnkılap ve Kadro* kitabının özünü oluşturmuştu.[1081]

Şevket Süreyya, Kadro hareketini tarihî ve jeopolitik iki vazifeye dayandırmıştır. İlki bir millî kurtuluş hareketi olarak Türk inkılabının sosyal ve ekonomik karakterini ve istikametlerini; ikincisi ise, Orta Doğu'da millî kurtuluş hareketlerinin uluslararası manasını izah etmekti.[1082]

Bu söylem Recep Peker gibi inkılabın sona erdiğini savunanları ürkütmüş, Yusuf Akçura ve Yakup Kadri gibi kimselerden destek bulmuştu. Yakup

açılışının ardından Ocağa üyeliğini yeniletmiş ve CHP içindeki demokrasi mücadelesinde kendi yanlarından olmasından ötürü Hamdullah Suphi'yi övmüştür. Abdullah Uçman, "Hamdullah Suphi Tanrıöver", **İslam Ansiklopedisi**, C 39, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 575. Cemil Koçak, http://www.star.com.tr/yazar/turk-ocaklari-nicin-kapatildi-nasil-yeniden-acildi-yazi-715742/, Erişim tarihi: 11.10.2017; "Türk Ocağı Merkezi Dün Törenle Açıldı", **Cumhuriyet**, 11.05.1949, s. 1. Faaliyetlerine 18 yıl ara veren Türkocağı dün saat 17.00'de muvakkat İdare hayeti başkanı İstanbul milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Horhordaki evinde tertiplenen bir törenle yeniden açıldı.

1080 Mustafa Türkeş, **Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi (1932-1934)**, İmge Yay., Ankara 1999, s. 9. Çavdar'a göre Kadro, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının tüm dünyayı sarstığı, liberal ekonomiye ait değerlerin anlamsız kaldığı dönemde, komünizm ve faşizm dışında bir yol arama çabasıydı. Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, 2. Baskı, İmge, Ankara 1999, s. 307; Tevfik Çavdar, **Türkiye'de Liberalizm (1860-1990)**, İmge, Ankara 1992, s. 216; İsmail Parlatır, "Kadro", **İslam Ansiklopedisi**, C 24, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 141.

1081 Şevket Süreyya Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, 4. Baskı, Ankara, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990; Hatice Güzel Mumyakmaz, "Türkiye'de Devletçilik ve 1929 Dünya Ekonomik Buhranı: Kadro Hareketi Açısından Bir Değerlendirme", Ed. Semra Boğa, **Siyasal Sosyal ve Kurumsal Yönleriyle İktisadi Krizler**, Gazi Kitabevi, Ankara 2020, s. 142-143.

1082 Şevket Süreyya Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, 8. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 446-447.

Kadri dergi için Atatürk'e çıkarak görüşmüş ve izin almıştı. Maarif Vekâleti, dergiye 600 adet abonelik yapmış, Çankaya Köşkü de 10 adet abonelik sağlamıştı. İlk sayısı 23 Ocak 1932'de çıkmıştı. Başyazılar genellikle Şevket Süreyya tarafından yazılmış, Kadro imzasıyla yayımlanmıştı.[1083]

Kadro ilk sayısında çıkış amacını şu şekilde açıklamıştır:

Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp durmadı. Bugüne kadar geçirdiğimiz hareketler, şahit olduğumuz muazzam kıyam manzaraları onun yalnız bir safhasıdır. Bir ihtilal geçirdik. İhtilal, inkılâbın gayesi değil vasıtasıdır. Bu ihtilal safhasında dursaydık inkılâbımız akim kalırdı. Hâlbuki o genişliyor, derinleşiyor. ...İnkılâp bîtaraf bir nizam değildir. Onun içinde yaşayanların taraftar olsunlar veya olmasınlar ona intibak etmeleri lazımdır. İnkılâp, ona taraftar olanların iradelerine, taraftar olmayanların iradelerinin kayıtsız ve şartsız bağlanması demektir. İnkılâbın irade ve menfaati, inkılâbı duyan ve yürüten azlık fakat şuurlu bir avangardın azlık fakat ileri bir KADRO'nun iradesinde temsil olunur. Bu kadro, inkılâbın şeniyetinden çıkarılan ve onun seyrine uygun bir şekilde izah edildikçe şekilleşen ve nazariyeleşen prensipleri kendine şuur edinir. İnkılâbın derinleşmesi demek, her şeyden evvel bu prensiplerin ve onların ifadesi olan inkılâp ahlak ve disiplininin ileri kadronun dimağından genç neslin, şehir halkının ve köylünün dimağına inmesi ve yerleşmesi demektir. Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp kendine prensip ve onu yaşatacaklara şuur olabilecek bütün nazarî ve fikrî unsurlara mâliktir. Ancak bu nazarî ve fikrî unsurlar, inkılâba ideoloji olabilecek bir fikriyat sistemi içinde terkip ve tedvin edilmiş değildir. Gerek milli mahiyeti gerek beynelmilel şümul ve tesirleri itibariyle tarihin en mânâlı hareketlerinden biri olan inkılâbın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılâp münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve en şereflisidir. ...Bu fikir ve nazariye unsurları birer birer izah edildikçe bu esaslar inkılâp nesli için kriteryum olacak yeni ve standartlaşmış inkılâpçı tip böyle doğacaktır. ...İnkılâp neslinin muhtaç olduğu inkılâp şevkini her zaman uyanık tutmak,...coşkun ve mürekkep cereyanına daima hâkim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteryumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmeye mecburuz.[1084]

Şevket Süreyya, *Tek Adam* isimli eserinde, Türkiye'deki inkılap gerçeği karşısında bir inkılap nazariyesi ve felsefesinin yokluğundan bahsederek, bir aydın kadro, Mustafa Kemal'in hayatında ve onun gözleri önünde, Türk in-

1083 Kaya Ataberk, "Kadro'yu ve Kadroculuğu Takdim", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, İleri Yay., İstanbul Kasım 2011, s. LVI-LVII.
Yakup Kadri'ye göre; modernleşmenin nirengi noktası, sanayileşme ve iktisadi kalkınmadır. Modernliğin siyasi, kültürel sahası ancak ekonomik başarılardan sonra gerçekleşebilecektir. İlyas Söğütlü, "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Gözüyle Türk İnkılâbı ve İnkılâp Kadrosu", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23/2010, s. 204-205

1084 **Kadro**, Aylık Fikir Mecmuası, C 1, II. Kanun, 1932, s. 3.

kılabının ideolojisini kendi açısından derlemek, aydınlatmak ve terkip etmek çabasına girdi, demiştir.[1085]

Kadro, Türkiye'nin bir ihtilal geçirdiğini, ihtilalin inkılabın vasıtası olduğunu, Türk inkılabının nazari ve fikrî kısımlarının ideoloji olabilecek bir fikriyat sisteminin düzenlenmiş ve tamamlanmış olmadığını, Türk münevverlerine düşenin ise inkılabın fikir ve prensiplerini inkılabın seyri içinde açıklamak, İnkılabın sınırlarını bilmek, benimsemek ve benimsetmek şeklinde tanımlayarak kendi vazifesini açıklamıştı.[1086]

Yakup Kadri, derginin sahibi olarak, her sayıya bir başyazı yazacaktı. Vedat Nedim disiplini ve teşkilatçılığı ile Kadro'nun teknik yöneticisi ve eylemci yazarlığını yapacaktı. Şevket Süreyya ideolojik nitelikte ilkesel başyazılar kaleme alacaktı. İsmail Hüsrev, güçlü bir araştırmacı ve yazardı. Şevki Yazman, uzmanlığı içinde yazılar yazacaktı. Burhan Asaf, kültürüne ve çağın akımlarını izleme gücüne güvenildiğinden, ne isterse yazabilecekti.[1087] Yakup Kadri'nin, derginin sahibi olma sebebi, yalnız Çankaya'ya yakınlığı değil, derginin diğer üyeleri devlet memuru iken onun devlet memuru olmamasıydı.[1088]

3.7.2. Fikir ve Önerileri

Kadrocular, baştan itibaren, CHF'nin, Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik, inkılapçılık ve devletçilik ilkelerini benimsemişlerdi. Bununla birlikte savundukları ideoloji ve önerdikleri gelişme stratejisi Cumhu-

1085 Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938**, C 3, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, Kasım 2017, s. 429-431; Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, s. 308. İsmail Hüsrev'e göre, Kadroyu ilk Şevket Süreyya ile kendisi düşünmüş, daha sonra Şevket Süreyya, Yakup Kadri ve Burhan Belge ile görüşmüştü. Yakup Kadri fikri uygun görüp, Atatürk ve İnönü ile görüşmüştü. Fikre ilk katılanlar İsmail Hüsrev ve Şevket Süreyya idi. Şevket Süreyya'nın Türk Ocağında verdiği konferansı da ikisi düşünmüşlerdi. Şevket Süreyya hazırlayıp, ilk olarak İsmail Hüsrev'e okumuştu. Yakup Kadri ise, Halk Fırkasının "devletçilik" gibi anlaşılamayan bazı ilkelerini izahla meşgul olduğu süreçte, kayın biraderi Burhan Belge ile karşılaşmıştı. O da Yakup Kadri'ye Şevket Süreyya ve arkadaşlarının yaptığı çalışmalardan söz etmiş ve onu Atatürk'e yakınlığı sebebiyle içlerine almışlardı. Yakup Kadri, Halk Fırkasının ilkelerini anlatmak için bir dergi çıkarma fikrini ve Kadro'nun fikir bakımından öncü anlamına geldiğini söylemesi üzerine Recep Peker'in (bu görevin kendisinin olduğu, görevi Yakup Kadri'ye vermeyeceği) şeklinde karşı çıkması üzerine Atatürk'e gittiği ve Atatürk'ün derginin çıkarılmasına izin verdiğini anlatmaktadır. Yakup Kadri, ekonomist olmamasına rağmen, Şevket Süreyya ve arkadaşlarının fikirlerinin kendisinin sezişleriyle karşılık bulduğunu düşünmüştü. Yakup Kadri, bu konuşmadan sonra, Şevket Süreyya, Vedat Nedim, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf ile dergiyi yayımlamaya karar vermişti. Temuçin Faik Ertan, "Kadro Dergisi Niçin Kapandı?", **Atatürk Dergisi**, C III, S 4, Temmuz 2003, s. 20-21.

1086 Türkeş, **age.**, s. 10.

1087 Ertan, agm., s. 21-22.

1088 Ertan, agm., s. 22.

riyetin kurucu kadrosunun fikirleri ile özdeş değildir.[1089]

Kadro, devletçi iktisat politikalarının içeriğinin belli olmadığı bir dönemde, devletçi gelişme stratejisini savunan bir grup gönüllü aydın olarak yönetimin desteğini almıştı. Ancak Şevket Süreyya'ya [Aydemir] CHP konusunda yorum yapmaması gerektiği net olarak bildirilmiş, CHP içindeki İş Bankası grubu, Kadro'yu Komintern'in propagandasını yapmakla suçlamışlardı. Kadronun ideolojik yaklaşımı ve tartışmaları yönetimin ilgisini çekmemiş, dönemin liberal aydınlarından ciddi eleştiriler almıştı.[1090] Kadro, antimarksist ve antikomünist çevrelerden, Marksist ve komünist olduğu yönde eleştiri alırken; Marksist ve komünist çevrelerde ise antimarksist hatta faşist olarak nitelendirilmişti.[1091]

Vedat Nedim [Tör], iktisadi inkılabın manası ve hedefini müstemleke iktisadı olmaktan kurtulup bir millet iktisadı yaratmak olarak tanımlamıştı. Millî kurtuluş savaşı iktisadi sahada bütün şiddeti ile devam ediyordu. Bütün Türkiye'de bir Dumlupınar havası estirmek zaruriydi. Askerî Dumlupınar, planlı ve sistemli bir faaliyetin yemişiydi. İktisadi Dumlupınar da plan ve sistem isterdi. Müstemleke iktisadından millet iktisadına geçmek işi Türk milletine kalıyordu. Şuursuz iktisat siyasetinden, şuurlu iktisat siyasetine geçmek için program ve plan gerekmekteydi.[1092]

Bağımsız Türkiye için, çeşitli ziraat ve çeşitli sanayi yapmak bir iktisadi cüzü tam mecburiyeti vardı. Ziraati sanayiye, sanayiyi ziraate pazar yapacak ve ziraatle sanayinin birbiri için ahenkli gelişimini önceden tespit edilmiş bir plana göre düzenleyecek bir millî iktisat siyaseti amaçtı.[1093] Planlı cemiyette, üretim ilişkileri, önceden düzenlenmiş bir plana göre ve fertlerin iradeleri dışında değil, fertlerin iradeleriyle idare olunur.[1094] Memlekette istenilen sanayi, ileri teknikli, rekabet kabiliyetli bir tekniktir. Bu gayenin gerçekleşebilmesi için her şeyden önce devletin sanayi siyasetini anlama biçiminde bir değişimin meydana gelişi elzemdir. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun tadili, sanayi ofisi ihdası, sanayi planı tespiti gibi teşebbüsler yeni bir istikametin müjdecisidir. Fakat bütün bunlarda eksik olan şey, ferdi teşebbüsün millî iktisadın

1089 Türkeş, **age.**, s. 11.

1090 Türkeş, **age.**, s.221.

1091 Temuçin Faik Ertan, "Kadro Hareketine Genel Bir Bakış", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, IX/27, Ankara 1993, s. 550.

1092 Vedat Nedim, "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 2, Şubat 1932, s. 10-11.

1093 Vedat Nedim, "Niçin ve Nasıl Sanayileşmemiz Lazım", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 6, Haziran 1932, s. 14-15; Şevket Süreyya, "Plân Mefhumu Hakkında", **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 5, Mayıs 1932, s. 11.

1094 İsmail Hüsrev, "Plân Mefhumu Hakkında", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 7, Temmuz 1932, s. 40.

bir parçası olarak gören zihniyettir. Her kurulan fabrika, millî servetin bir parçasıydı ve devlet geleceği ile alakadar olmak mecburiyetindeydi. Sanayi meselesi, hammadde meselesiydi. Pamuk sanayinin inkişafı, pamuk ziraatinin inkişafına, yünlü dokuma sanayii ve deri sanayii hayvancılık meselesiyle sıkı sıkıya bağlıydı.[1095] Türk inkılâbının hedefi, Türk milletini en çabuk yoldan, ileri, yüksek, verimli, gelirli bir millet yapmaktı. Müstakil bir millet kalmak şartıyla ileri, yüksek, verimli, gelirli, sınıfsız ve tezatsız bir millet olmak inkılabın ana davasıydı.[1096] Fındık, pamuk, üzüm, incir, tütün gibi belli başlı mahsullerin yetiştirilmesinden sürümüne kadar teknik ve iktisadi bütün dertleriyle meşgul bulunan, bu emtianın gerek millî, gerekse uluslararası durumunu adım adım takip eden kısaca üretim ve sürüm hayatındaki bugünkü başıboşluğa karşılık her mahsule ait bütün rekabet unsurlarını tetkik ve kontrol altında tutan merciler olacaktı.[1097]

Devletçilik, milleti sınıflara bölmeden bir zümrenin diğer zümre hesabına istismarına meydan vermeden, bütün millî kuvvetlerin bir plan dairesinde iktisadi istiklale doğru en kısa ve en kolay bir yoldan sevk ve idaresi demekti ki bu ancak bize benzeyen milletler için bir siyaset prensibi olabilirdi. Devletçilik, millete iktisadi sahada müşterek gayeler tespit eden (plan) ve milleti müştereken bu gayelerin gerçekleşmesine doğru sevk ve idare eden siyasetin adıydı.[1098] Kadrocuların devletçiliği, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanı her anlamda düzenleyip belirleyecek bir devlet düzeniydi.[1099]

Türk devletçiliği, milleti devlet eliyle yeniden teşkil etmek demekti. Türkiye gibi bir memlekette fert ve devlet meselesi, her ikisinin de yapıcılığı ve idare edicilik rolleri tanınarak fakat hâkim ve kurucu vazife devlete verilmek suretiyle anlaşılabilirdi. Türk devletçiliği, Avrupa cemiyetlerinden gelişmiş ve halkın çokluk sınıfına ait menfaat bakımından zararları görülmüş olan ferdiyetçiliğe karşı cephe almış bir sosyalizm devletçiliği değildi. Türk devletçiliğinde, yapıcılık ve kuruculuk rolleri hem ferde hem devlete veriliyordu. Bunun ana prensipleri ise milletin kendi öz ihtiyaçlarından ve inkılabın seyir

1095 Vedat Nedim, "Niçin ve Nasıl Sanayileşmemiz Lazım", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 6, Haziran 1932, s. 16, 18.

1096 Vedat Nedim,"Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, S 11, İkinci Teşrin 1932, s. 18-19.

1097 Vedat Nedim, "Mefhum Teşkilatı Değil, Madde Teşkilatı", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 8, Ağustos 1932, s. 17; Kadrocuların Tarım ve Toprak Sorunu ile ilgili detaylı bir analizi için bk. Temuçin Faik Ertan, "Kadrocular Göre Türkiye'de Tarımsal Kalkınma ve Toprak Sorunu", **Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Sempozyumu 26-28 Kasım 2015 İzmir**, C 1, Ankara 2017, s. 629-655.

1098 Vedat Nedim, "İktisatta İstiklâl", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 1, S 22, Teşrinevvel 1933, s. 17-18.

1099 Ertan, agm., s. 555.

ve manasından çıkarılarak kanunlaştırılmak zorunluluğundaydı.[1100]

Türk milleti, devlet otoritesine inanan ve hürmet eden bir milletti. Türk, tarihte devlet kurucusu ve idarecisi bir millet olmuştu. Millî kurtuluş hareketi, belirli bir sınıfın kurtuluş hesabı değildi. Türklerde devlet, bir sınıflaşmanın değil, bir milletleşmenin ifadesiydi. Milletleşme demek, ne yabancılar, ne de yerli zümreler için bir kazanç ve istismar kaynağı olmayan bağımsız ve ileri bir millet iktisadı yaratmaktı. Yabancının istismarına girmemek, "sömürgelikten" kurtulmuş olduğu için isteniyordu. Dâhilin istismarına düşmemek ise sınıflaşmamak için gerekliydi. Bu itibarla Türk inkılabına has bir iktisat siyaseti, doğrudan doğruya ve sadece Türk inkılabına has zaruretlerden doğabilirdi. Fransız inkılabının esirleri, Kadroculları komünistlikle, Rus inkılabının meczupları faşistlikle itham ediyordu. Çünkü bunlar, Türk inkılabının tekliğine inanmıyorlardı. Kendi ideolojik eksikliklerini bu ithamlarla perdeliyorlardı.[1101]

Millî kurtuluş hareketlerinin millî bütünlük davasını ne sosyalizm ne de faşizmin göz aldatan tecrübeleri gerçekleştirememektedir. Emperyalizme karşı millet içinde organik bir bağ kurmak gerekmektedir. Bunun için köylüyü kendi toprağına sahip kılmak, millî üretimin artmasını sağlamak için inkılapçı bir toprak reformuna ihtiyaç vardır. Köylüye verilen toprakların tekrar satılmaması, borçların alacaklıya tekrar intikal etmemesi, köylünün kendi toprağında alacaklısı için çalışmamasını temin etmekle millî bütünlüğün en rasyonel temeli hazırlanmış olacaktı. Sanayinin devlet eliyle yapılması ise millî sanayi, patron işçi karşıtlığını doğurmadan kendi mülkiyeti ve idaresi altında kurmaktı. Devlet sanayisi, devlet teşebbüsü, millet bütünlüğünün sigortası olacaktı. Bunların normal işleyebilmesi için, millî iktisadın diğer alanlarının da devlet elinde olması gerekirdi. Millî iktisat şubeleri devlet elinde planlanmalıydı. Milletin müşterek menfaatine hizmet etmeyen teşebbüsler, millet bütünlüğünü parçalamamak şartıyla her zaman serbestti ve her zaman devletin yüksek himayesinden ve teşvikinden istifade edebilirdi. Ne faşizmin demagojisine, ne de sosyalizmin dar sınıfçılık zihniyetine yer vardı.[1102]

Kadro, toplumun, bir "elit" kadro tarafından dönüştürebileceğini düşünmüş, "halka rağmen, halk için" fikri oluşumun anahtarı olmuştur. Öyle ki kültürel değişimin somut amaçlarına ulaşıldığında, Türk seçkinleri "yaban" konumundan kurtulacaktı. Yenilikçi aydının gelenekçi toplumu değiştirmesi demokrasi ile olabilecek bir şey değildi. Hareketlerinin temelinde bağımsız-

1100 Ahmet Hamdi, "Türk Devletçiliği ve Himayeci Ferdiyetçilik", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 2, S 22, Teşrinievvel 1933, s. 42-46.

1101 Vedat Nedim, "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 2, S 15, Mart 1933, s. 14-15.

1102 İsmail Hüsrev, "Millet İçinde Sınıf Meselesi", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 2, S 26, Şubat 1934, s. 24-26.

lık ve devletçilik vardı. Tarihsel materyalizm ve diyalektik materyalizm toplumu anlamanın yoluydu.[1103]

Şevket Süreyya, halkın, bir fikir sistemi olarak ideolojinin daima dışında olduğunu fikirleri sadece benimsediğini, inkılapların anlaşılabilir hedeflerini aradığını savunmuştur. Öyle ki halk kalabalığı inkılapların aleyhindeydi. İnkılapçı, hedeflerine uygun halk hareketini geliştirmeliydi. İnkılapçı, inkılabın manivelasını bıraktığında halk da gevşeyecekti. Bu sebeple inkılap halk için fakat halka rağmen bir hareketti.[1104]

Kadro hareketi, esasen ulusçu sol bir yaklaşıma sahiptir. Kadro hareketi ile ilgili çalışmalarda İttihatçıların, Sovyet deneyiminin ve Alman iktisat tarihçilerinin etkileri araştırılmıştır.[1105]

Aydemir ve Tökin'in, Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesinde (KUTV) eğitim aldıkları, Galiyev'in burada ders verdiği ve Galiyev'in *Zhizn' Natsional'nostey* (Milletlerin Hayatı) adlı dergisini takip ettikleri, Aydemir'in *Novy Vostok* (Yeni Doğu) adlı dergiyi takip etmesi dolayısıyla Müslüman sosyalistlerin fikirlerini bildikleri ve Galiyevci tartışmalara aşina oldukları muhtemeldir.[1106]

Sovyetlerde NEP'ten vaz geçilerek, Planlı Ekonomi dönemi başladığında, Aydemir ve Tökin Sovyet deneyimlerinin Türkçeye kazandırılmasında rol oynamışlardı. Kadro, geniş çaplı bir toprak reformunu önermekle beraber Sovyetlerdeki gibi bir kollektivizasyonu önermemekteydi. Cumhuriyet idaresi, sanayi planlaması için Sovyetler Birliğinden uzmanları davet edince, Kadro yazarları Rusça bildikleri için sürecin içinde bulunmuşlar, yanı sıra Almanya ve Fransa'yı da takip etmişlerdi.[1107]

Kadro'ya göre, sınıf savaşını yaratan kapitalizmdi. Sosyalizm ve faşizm kapitalist sistemden kaynaklanmaktaydı. İşçi sınıfı ile sömüren burjuvazi arasındaki çatışma 19. yüzyılda Avrupa'da görülmüştü. 20. yüzyılda, sanayileşmiş ülkelerle sanayileşmemiş ülkeler arasında çatışma vardı. İtalya'daki faşizm ve Almanya'daki Nazizm sanayi burjuvazisinin çıkarlarını korumaya çalışıyordu. Faşizm emperyalizmi de savunmaktaydı. Kadrocular, faşizmi açıkça reddetmişler, faşizme karşı mücadeleyi vurgulamışlardı. Kadrocular göre, sosyalizmin işçi sınıfları arasındaki farklılıkları çözmesi mümkün değildi. Faşizm ise işçi sınıfının aleyhineydi. Kadroların Komünist Partisi üyesi eski arkadaşları Kadroyu sosyal faşist olmakla suçlarken, liberaller ve

1103 Kurtuluş Kayalı, **Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı**, 3. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 2017, s. 17, 16.

1104 Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, s. 446.

1105 Türkeş, **age.**, s. 99.

1106 Türkeş, **age.**, 106-107.

1107 Türkeş, **age.**, s. 111-128.

İş Bankası grubu, Kadro'yu komünizm propagandası yapmakla suçluyordu.

Kadro ideolojik olarak eklektikti. Sosyalizm ve faşizmden etkilenmediğini ileri sürmek mümkün değildir. Otoriteryandır, milleti organik olarak birlik olmaya davet etmemişlerdir. Ancak organik millet yaratmak isterlerken, bütün halkın çıkarlarını korumaya çalışmayı amaç edinmişlerdir.[1108] Şevket Süreyya'ya göre, Türk millî kurtuluş ideolojisinde millet, cemiyetin asli bünyesidir. Öyle ki millet siyaseten bağımsız, iktisaden yüksek tekniğin millet hesabına kurulmasından dolayı her türlü zıtlıktan uzak tek bir varlıktır. Bu varlıkta devlet, bir taraftan hariçte başka milletlerin, diğer taraftan dâhilde birtakım halk kütlelerinin yağma ve istismarına alet olan bir cihaz değildir. Millî inkılabın prensipleri arasında yer alan halkçılık, milliyetçilik ve devletçilik bu keyfiyetin somut esaslarıdır. Bu vasıflar, hem ihtilalci sosyalizmin milletsizlik bünyesinden, hem faşizmin dışa doğru baskıcı millet kavramından nitelik itibariyle ve tamamıyla ayırt etmektedir.[1109]

Kadrocular, tarihsel materyalizmi, ihtilalci sosyalizmi ve millî kurtuluşu açıklamak için kullanmışlardı. Tarihsel materyalizmi tarihsel gelişmeyi ve toplumsal oluşumları açıklamada tek bilimsel yöntem olarak görmüşlerdi.[1110] Toplumsal ve düşünsel ilişkileri, üretim ilişkileri ile açıklamışlardı. Yaşamın temelinde madde vardı. Teşkilatlanma, teşkilatın yapısı ve varlığı maddeye dayandırılmıştı[1111]

3.7.3. Kadro Dergisinin Kapatılması

Kadro'nun yayın hayatına girdiği tarihlerde Türkiye tüm diğer ülkelerde olduğu gibi dünya buhranının yaralarını sarmaya çalışmaktaydı. Devletçilik uygulamaları için *Kadro*'nun desteğine ihtiyaç vardı fakat 1934 yılında CHF artık Kadro'ya ihtiyaç duymamaktaydı. Çünkü iktidarın 1932'de ortaya koymaya başladığı devletçi politikaların 1934'te artık kabullenildiği görülmekteydi.

Kadro'nun kapanma sebeplerinden bir diğeri Kadrocuların takındıkları ekonomik-politik tavırdı. *Kadro* açıkça, özel sektörün karar alma mekanizmalarının içinde yer almasının engellenmesi ve özel sektörün Türkiye ekonomisi içinde asgari düzeyde tutulması gerektiğini savunarak özel sektörün ve İş Bankası grubunun çıkarlarıyla çatışmaktaydı.[1112] İş Bankasının başında

1108 Türkeş, **age.**, s. 157-158.

1109 Şevket Süreyya, "Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi III", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 2, S 20, Ağustos 1933, s. 5-10.

1110 Fatih Demirci, "Kadro Hareketi ve Kadrocular", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 15, Ağustos, 2006, s. 45-46.

1111 Halit Erdem Oksaçan, **"Kadro" Dergisi ve İktisadi Devletçilik**, Agora Kitaplığı, İstanbul 2016, s. 143-144.

1112 Türkeş, **age.**, s. 206; Ertan, **"Kadro Dergisi Niçin Kapandı?"**, s. 27; Eray Yılmaz,

dönemin güçlü politik şahsiyetlerinden Celal Bayar vardı ve bu *Kadro* için büyük bir dezavantajdı. 1934'e gelindiğinde Bayar artık İktisat Bakanıydı. Bu durum iktidar ve özel sektör arasındaki çıkar çatışmasının bitmesine vesile oldu.

Kadro'nun kapatılmasındaki en önemli sebep, iktidarın desteğini kaybetmesiydi. Derginin tirajında, kamu kurum ve kuruluşlarının desteği dikkate alınırsa derginin durumu daha iyi anlaşılmaktaydı. Zira *Kadro*, üslup ve dil bağlamında halktan ziyade iktidardaki elit kesime hitap ediyordu. Kadrocular Cumhuriyet reformlarına ve ilkelerine bağlı olmakla beraber yazılarında ekonomi ve kişiler üzerinden eleştiriler yapmışlar bu da kapatılma sebeplerinden olmuştu. Bir başka görüşe göre, İsmet Paşa'nın Kadro dergisine verdiği yazısının[1113] millî sosyalizm olarak yorumlanması, *Milliyet* gazetesi başyazarı Mahmut Soydan'ın *Kadro*'yu komünistlikle suçlaması ve Cumhuriyet'te Yunus Nadi'nin açık kapalı muhalefeti üzerine kapanmıştı.[1114]

Şevket Süreyya,[1115] *Kadro*'nun kapanış hikâyesinde, fikirlerinin iktisadi davalara dayanması, toplumda planlı bir sosyal hareketi hedeflemeleri ve tavizsiz inkılapçılıklarının kendilerine muhalefeti artırdığından bahsetmiştir. *Kadro* somut olarak, Türkiye'de Avrupa tarzı bir demokrasi ortamını hemen arzu edenlerin, iş ve ticaret çevresinin ve dönemin *Milliyet* gazetesinin (komünistlikle suçlaması) ciddi muhalefeti ile karşılaşmıştı.[1116]

Nihayetinde Yakup Kadri, Tiran'a "diplomat" olarak atanmıştı.[1117] Derginin imtiyaz sahibinin gitmesi ile kapatılmak zorunda bırakılması meseleyi,

"Şevket Süreyya Aydemir ve Milli Sol Yaklaşım", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S 16, Güz 2012, s. 98.

1113 İsmet İnönü, "Fırkamızın Devletçilik Vasfı", Haz. Özgür Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 2, S 22 Teşrinievvel 1933, s. 4-6. İsmet İnönü, burada, devletçiliği, yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurabilmek ve inkişaf edebilmek için mecburiyet olarak tanımlamaktadır. Güzel Mumyakmaz, **age.**, s. 162.

1114 Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, s. 314; Ertan, agm., s. 28.

1115 20 Aralık 1961'de Doğan Avcıoğlu tarafından Yön dergisi çıkarılmaya başlandı. *Kadro*'dan sonra *Yön*, yeniden ulusal solu temsil ediyordu. *Kadro*'dan farklı olarak daha geniş bir aydın kesimi yazarları arasına almıştı. İlk sayısını, bu geniş aydın kesimin imzaladığı Yön Bildirisi ile beraber çıkarmıştı. *Yön* kendisini, Atatürkçü, milliyetçi ve sosyalist olarak tanımlıyordu. Türkiye'nin yeniden bir millî kurtuluş hareketine ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Mehmet Ali Aybar'ın ilk Genel Başkanı olduğu Türkiye İşçi Partisinin birçok kadrosu yönde yazıyordu. *Yön* Dergisi ve Doğan Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni* kitabı üniversite gençliği üzerinde de etkiliydi. Avcıoğlu, Kadro'yu yakından takip edip etkilenmişti. Bu dönemde Şevket Süreyya, *Yön* yazarları arasına katıldı. *Yön*'de 41 yazısı yayımlandı. Şevket Süreyya, Kadro'daki "sosyal milliyetçilik" fikrini, Yön'de "Türk Sosyalizmi" adıyla savundu. Ataberk, "Kadro'yu ve Kadroculuğu Takdim", s. XCVIII.

1116 Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, s. 444.

1117 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Zoraki Diplomat**, 8. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 2014.

prosedürüne uygun biçimde çözümlemişti. Kadrocular ise kaybedilmeden devlet kademelerinde yüksek görevlere atanmışlardı.[1118] *Kadro* dergisinin 34. sayısında, dergi okuyucularına *Arkadaşımız ve imtiyaz sahibimiz Yakup Kadri Beyin bir ecnebi memlekette hükûmetimizi temsil vazifesi ile aramızdan ayrılması üzerine Kadro, gelecek sayıdan itibaren neşriyatını bir müddet için tatil edecektir*[1119] denilmişti. Dergi, 36. sayıda *Bu sayı ile üçüncü yıllık yayın hayatını tamamlayan Kadro, geçen sayımızda söylediğimiz sebeplerden neşriyatına şimdilik son vermiştir*[1120] diyerek kapatılmıştı.

1118 Ertan, agm., s. 29-30; Lütfi Sunar, "Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri: Türk Devlet İdeolojisi ve Sol Kemalizmin Oluşumu Bağlamında Bir Analiz", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C 2, S 1, 2004, s. 511; Türkeş, **age.**, s. 204-205.

1119 Erdem, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C 2, S 34, Teşrinievvel 1934.

1120 Sunar, **age.**, s. 511; Haz. Özgür Erdem, C 2, **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, 35-36, İlk Kanun Son Kanun 1934-1935. Kadro bu sayı ile üçüncü yıllık hayatını tamamlamıştır. Güzel Mumyakmaz, **age.**, s. 163-164.

T.C.
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı
Bilimsel Çalışmalar Müdürlüğü

Sayı : E-30200866-622.02-12744 08.01.2025

Konu : ATAM'ın Uluslararası Yayınevi Niteliği

İLGİLİ MAKAMA

Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 17 Ağustos 1983 tarihinde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesinde kurulmuş olan, tüzel kişiliğe sahip, Atatürk ve Cumhuriyet devri üzerine bilimsel araştırma ve incelemelerde bulunan, yayınlar yapan, Uluslararası Yayınevi kategorisine sahip bir kurumdur.

Kurumumuzun 39 adedi yabancı dillerde (İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, Azerice, Kazakça, Tatarca, Kırgızca, Özbekçe, Bulgarca, Arapça, Farsça, Urduca, Türkmence) olmak üzere yayımlanmış toplam 600 adet kitabı bulunmaktadır. Tamamına yakını akademik kitaplardan oluşan Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı yayınları birçok ülkede yer alan kütüphaneler tarafından kataloglanmış durumdadır. 29 Ekim 2020 tarihinde çevrim içi (ataturkansiklopedisi.gov.tr) olarak kamuoyunun istifadesine sunulan Atatürk Ansiklopedisi ve 31 Aralık 2024 tarihinde çevrim içi (turkdunyasiansiklopedisi.gov.tr) olarak kamuoyunun istifadesine sunulan Türk Dünyası Ansiklopedisi de Kurumumuz yayınları arasında yer almaktadır.

Bahsi geçen konuda Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına yapmış olduğu bilgilendirme, Kurulun yazısı ve diğer belgeler ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz/rica ederim.

Doç. Dr. Ahmet KILINÇ
Başkan V.

Ek:
1 - AYK ve YÖK Yazıları (2 Sayfa)
2 - Yabancı Dilde Yayınlarımız
3 - ATAM Yayınlarının Uluslararası Kütüphanelerde Yer Aldığına İlişkin Ekran Görüntüsü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 42CF17F7-B774-414C-9E14-167C9B3898FB Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ayk-ebys

Üniversiteler Mah. Toplum Cad. No:5 TR-06800 Çankaya, Ankara
Telefon No: +90 (312) 285 65 11 Faks No: +90 (312) 285 65 73
İnternet Adresi: htttp://www.atam.gov.tr
Kep Adresi: ataturk@hs01.kep.tr
Bilgi için:Ceren ER
Bilgisayar İşletmeni

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI
Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Sayı : E-36054236-824.01.03-18176 11.03.2021

Konu : Yüksek Kurum Bünyesindeki Kurumların
Uluslararası Yayıncı/Yayınevi Statüsü

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
(Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna)

İlgi : Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun 10.03.2021 tarihli ve E-16824543-824.00-2549 sayılı yazısı.

Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi ve Atatürk Araştırma Merkezi Kurumlarının uluslararası yayıncı/yayınevi statüsünde olduğu hususundaki Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'ndan alınan ilgi yazının bir örneği ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Ahmet KAHRAMAN
Başkan a.
Daire Başkanı

Ek: Yazı Örneği (1 sayfa)

Dağıtım:

Tüm Üniversiteler (Kep)
Tüm Üniversiteler (Posta)
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
(Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna)
Üniversitelerarası Kurul Başkanlığına

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu : WDJJWVFI Belge Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/yok-ebys

Üniversiteler Mah. 1600. Cad. No:10 06800 Bilkent Ankara-Türkiye
Telefon: 0(312) 298 74 51
Faks: 0(312) 298 74 53

Bilgi için:Özge TUNCAY
Kütüphaneci

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
Bilimsel Çalışmalar Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

PATARA

Sayı : E-16824543-824.00-2549
Konu : Yüksek Kurum Bünyesindeki Kurumların Uluslararası Yayıncı/Yayınevi Statüsü

10.03.2021

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞINA

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Anayasamızın 134'üncü maddesi gereği 2876 sayılı Kanun'la "Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk dili, tarihi ve kültürünü bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak amacıyla, Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, mülga Başbakanlığa bağlı olarak ve 1931 ve 1932 yıllarında kurulan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu ile yine 2876 sayılı Kanun ile kurulan Atatürk Araştırma Merkezi ve Atatürk Kültür Merkezinin bir araya getirilmesiyle 17 Ağustos 1983 tarihinde kurulmuştur.

Yüksek Kurum bünyesindeki Kurumlar kendi alanında seçkin bilim insanlarından oluşan Bilim Kurulları vasıtasıyla Türk dili, tarihi ve kültürü ile milletimizin sosyal ve kültürel gelişmesine katkı sağlayacak alanlarda özgün bilimsel araştırmalar ve yayınlar yapmakta, kongre, kurultay, sempozyum ve benzeri ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlemekte, öğrenci ve araştırmacılara burslar vermekte ve bilimsel yöntemlerle hazırlanan projeleri desteklemektedir. Ayrıca söz konusu alanlarda bilimsel yöntemlerle hazırlanan ve Kurumlarımıza başvuru yapılan çalışmalar, Yayın Komisyonları tarafından değerlendirilmekte, alanında uzman akademisyenlere incelenmek üzere gönderilmekte ve hakemlik süreçleri olumlu tamamlananlar yayımlanmaktadır. Kurumumuz tarafından geliştirilen ve kullanıma sunulan Yayın Takip Sistemi (YAYSİS) sayesinde eser başvuru ve hakemlik süreçleri elektronik ortama aktarılmış olup yazarlar ve hakemler işlemlerini uzun yıllardır daha hızlı ve kolay bir şekilde yerine getirebilmekte ve süreçlerini takip edebilmektedir.

Üniversitelerarası Kurul Başkanlığının 19.11.2019 tarihli duyurusu ile uluslararası yayınevi tanımı "*Uluslararası Yayınevi: En az dört yıl uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten, yayımladığı kitaplar Yükseköğretim Kurulunca tanınan sıralama kuruluşlarınca belirlenen dünyada ilk 500'e giren üniversite kütüphanelerinde kataloglanan ve aynı alanda farklı yazarlara ait en az 20 kitap yayımlamış olan yayınevi.*" olarak yeniden tanımlanmıştır.

Cumhuriyetimizin en köklü kurumlarından olan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu 90 yıla yakın, Atatürk Kültür Merkezi ile Atatürk Araştırma Merkezi ise 40 yıla yakın bir süredir akademik yayıncılık faaliyeti yürütmektedir. Türk Tarih Kurumunun 1932-2020 yılları arasında 172'si yabancı dilde olmak üzere 1807, Türk Dil Kurumunun 1933-2020 yılları arasında 99'u yabancı dilde olmak üzere 1430, Atatürk Kültür Merkezinin 1985-2019 yılları arasında 25'i yabancı dilde olmak üzere 525 ve Atatürk Araştırma Merkezinin 1987-2020 yılları arasında 42'si yabancı dilde olmak üzere 518 yayını bulunmaktadır. Toplamda 338'i yabancı dilde olmak üzere yayımlamış oldukları 4.280 eser ve çıkarmış oldukları süreli yayınlarla birlikte Kurumlarımız ülkemizin yayıncılık faaliyeti yürüten en güzide kamu kuruluşları arasındadır.

Bu bağlamda, bahsi geçen listelerde ilk 500 içerisindeki birçok büyük kütüphanede yayınları uzun yıllardır yer alan Kurumlarımız, uluslararası yayıncı/yayınevi statüsüne sahiptir.

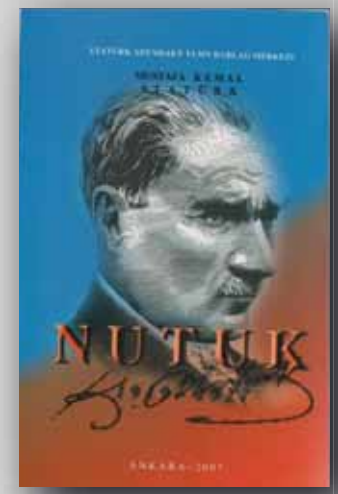
Yukarıda açıklandığı gibi Kurumlarımızın uluslararası yayıncı/yayınevi oldukları açık olup Kurumlarımızın bu statüsünün üniversitelerimize bildirilmesi hususunda gereğini takdirlerinize arz ederim.

Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU
Başkan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu: B0EG-L0TH-85GE
Belge Doğrulama Adres: https://aykebys.ayk.gov.tr/Sorgu
Ziyabey Caddesi, 19 TR-06520 Çankaya,Ankara
Telefon No: +90 (312) 285 55 12 Faks No: +90 (312) 284 92 01
İnternet Adresi: http://www.ayk.gov.tr
Kep Adresi:ataturkkulturdilvetarihiyuksekkurumu@hs01.kep.tr
Bilgi için: Mehmet TEVRİZOĞLU
Yüksek Kurum Uzmanı
Telefon No: (312) 285 5512

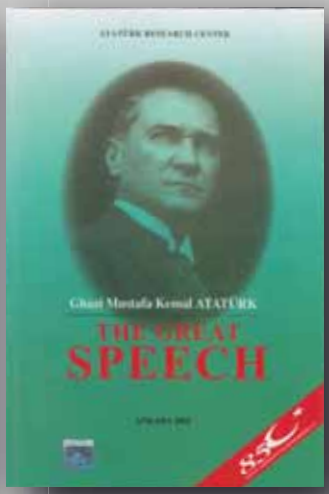
T.C
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI

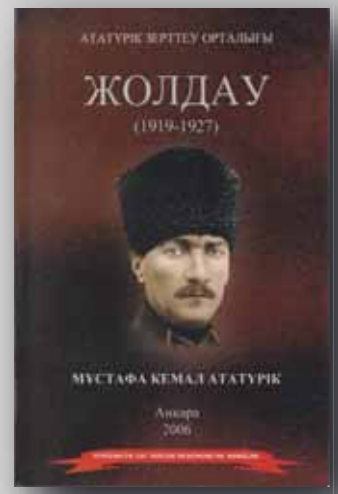
Atam Yabancı Dilde Yayınlar

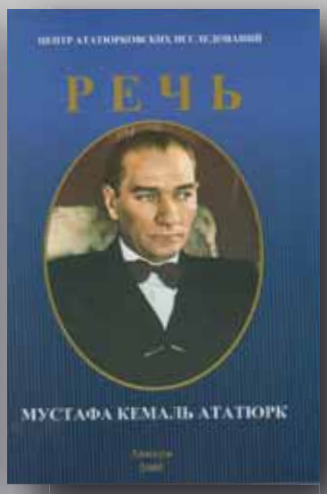

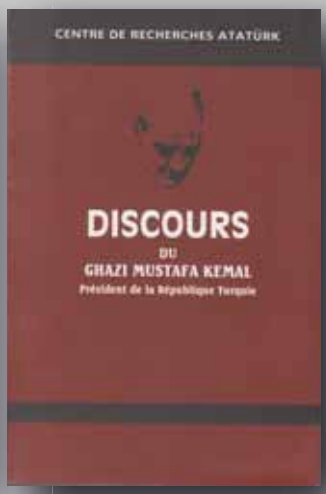

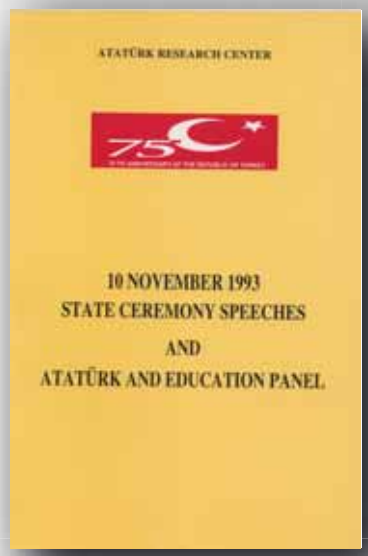

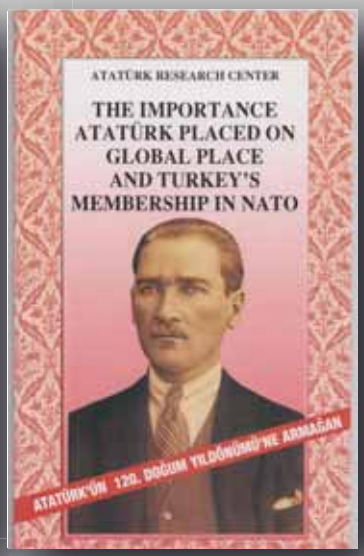

T.C
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI

Atam Yabancı Dilde Yayınlar

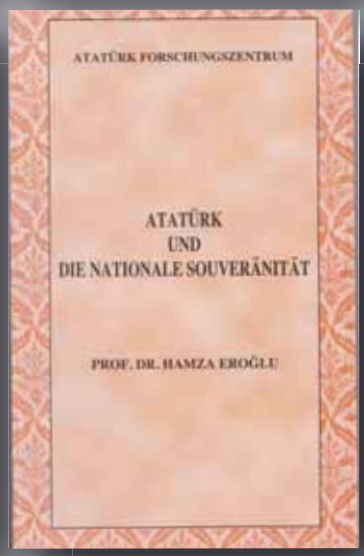

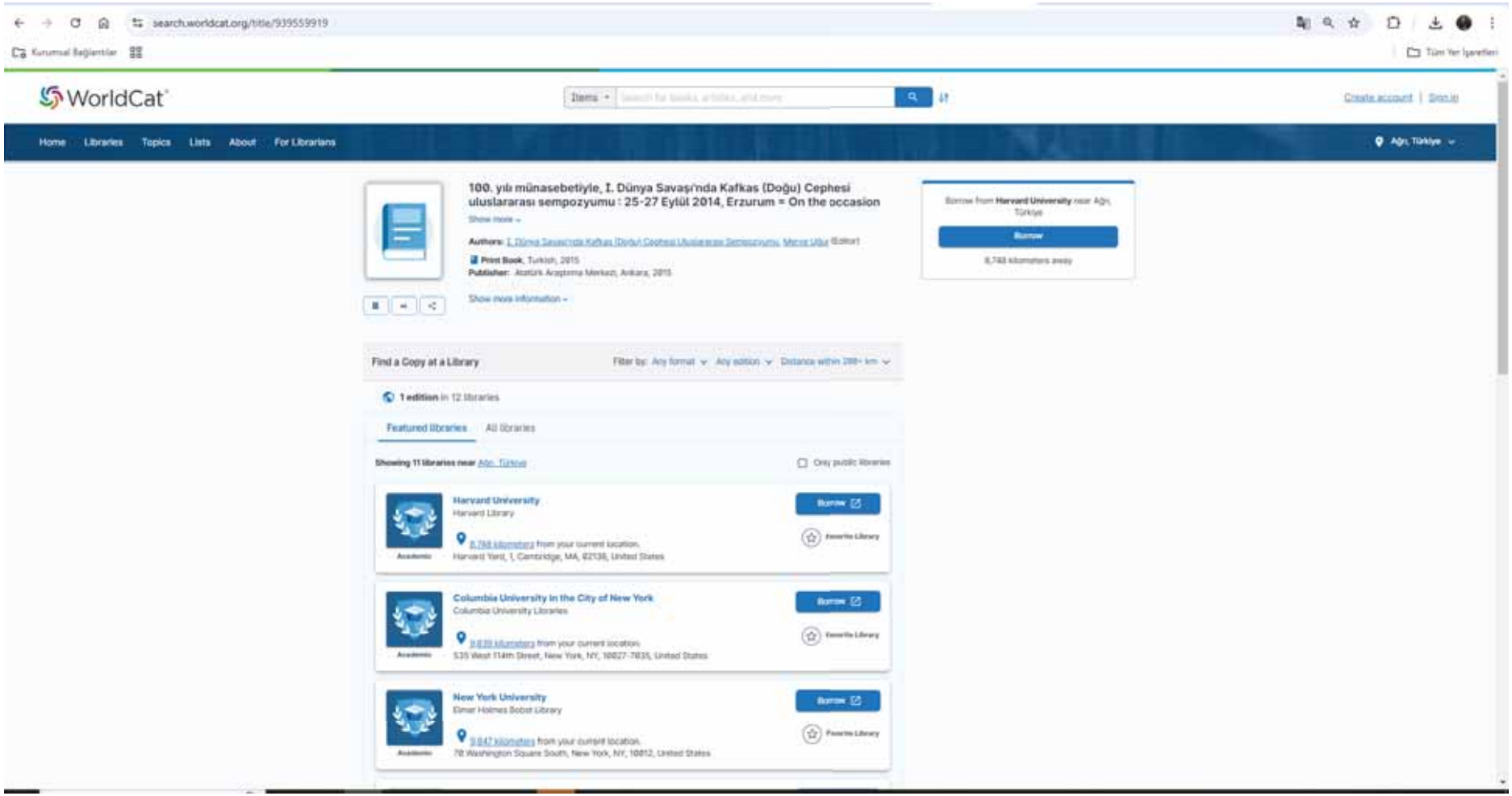

search.worldcat.org/title/939559919
WorldCat
Items
Create account | Sign in
Home Libraries Topics Lists About For Librarians
Ağrı, Türkiye
100. yılı münasebetiyle, I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi uluslararası sempozyumu : 25-27 Eylül 2014, Erzurum = On the occasion
Show more
Authors:
Print Book, Turkish, 2015
Publisher: Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015
Show more information
Borrow from Harvard University near Ağrı, Türkiye
Borrow
8,748 kilometers away
Find a Copy at a Library
Filter by: Any format Any edition Distance within 200+ km
1 edition in 12 libraries
Featured libraries All libraries
Showing 11 libraries near Ağrı, Türkiye
Only public libraries
Harvard University
Harvard Library
8,748 kilometers from your current location.
Harvard Yard, 1, Cambridge, MA, 02138, United States
Borrow
Columbia University in the City of New York
Columbia University Libraries
9,839 kilometers from your current location.
535 West 114th Street, New York, NY, 10027-7035, United States
Borrow
New York University
Elmer Holmes Bobst Library
9,847 kilometers from your current location.
70 Washington Square South, New York, NY, 10012, United States
Borrow